

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Asia: Lausunto Haagin kansainvälistä yksityisoikeutta koskevan konferenssin luonnoksesta maailmanlaajuisen siviili- ja kauppaoikeuden alalla annettujen tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan yleissopimuksen sopimusartikloiksi

Viite: OM 1/851/2016

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry (jäljempänä Tuomariliitto), jolta ei ole pyydetty lausuntoa asiakohdassa mainitusta luonnoksesta, pyytää kunnioittavasti, että sen oma-aloitteisesti laatima oheinen lausunto otettaisiin huomioon:

1. Yleistä

Lausuttavana on Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin erityisvaliokunnan (Special Commission) kesäkuussa 2016 laatima luonnos siviili- ja kauppaoikeuden alalla annettujen tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan yleissopimuksen sopimusartikloiksi. Luonnoksen pohjana on ollut alustava luonnos, johon konferenssin pysyvä toimisto (Permanent Bureau) on huhtikuussa 2016 laatinut selitysmuistion (Explanatory Note, jäljempänä selitysmuistio). Alustavan luonnoksen tekstiin verrattuna erityisvaliokunta on ehdottanut verraten laajoja muutoksia. Yleissopimusluonnoksen monilla artikloilla on vastineensa jo 30.6.2005 tehdyssä ja Euroopan unionin jäsenvaltioita sitovassa oikeuspaikkasopimuksia koskevassa yleissopimuksessa (Convention on Choice of Court Agreements, jäljempänä oikeuspaikkayleissopimus).

Tuomariliitto pitää lähtökohtaisesti yleismaailmallisen yleissopimuksen aikaansaamista siviili- ja kauppaoikeuden alaan kuuluvien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta toivottavana. Yleissopimus olisi omiaan parantamaan oikeuden saatavuutta ja oikeusvarmuutta sekä vähentämään tarvetta eri maissa käytäviin rinnakkaisoikeudenkäynteihin ja siten myös vähentämään asianosaisten kustannuksia. Oikeusjärjestelmien suuren erilaisuuden vuoksi yleissopimuksen aikaansaaminen edellyttäneee erilaisia kompromisseja, joita lausuttavana olevaan luonnokseenkin sisältyy useita. Parhaiden ratkaisujen löytäminen sen varmistamiseksi, että yleissopimus voisi tulla mahdollisimman laajasti voimaan, edellyttäneee tämän vuoksi useissa kohdissa vielä perusteellista lisäpohdintaa. Tuomariliiton tiedossa onkin, että erityisvaliokunnan seuraavaa, helmikuussa 2017 pidettävää kokousta varten ollaan valmistelemassa muistioita muun muassa siviili- ja kauppaoikeudellisten asioiden käsitteestä (1 artikla), ordre public -perusteisesta tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymisestä (7 artiklan 1 kohdan c-alakohhta) sekä nyt puheena olevan yleissopimuksen ja oikeuspaikkayleissopimuksen välisestä suhteesta.

Tuomariliitto on katsonut aiheelliseksi esittää artiklaluonnoksista jäljempänä ilmenevät näkemykset ja huomautukset.

2. Soveltamisala (1 ja 2 artiklat)

Luonnoksen 1 artiklan mukaan yleissopimuksen soveltamisala rajoittuu siviili- ja kauppa-oikeudellisiin asioihin. Määritelmä vastaa sinänsä esimerkiksi vuodelta 2012 olevan ja 10.1.2015 alkaen sovellettavan uudelleenlaaditun Bryssel I -asetuksen 1 artiklan 1 kohdan mukaista määritelmää. Kun yleissopimus on tarkoitettu yleismaailmallisesti sovellettavaksi ja sen piiriin kuuluviksi tulevien valtioiden oikeusjärjestysten kirjo on huomattavasti laajempi kuin Euroopan unionin jäsenvaltioiden kohdalla, edellä mainitun määritelmän tarkemman sisällön pohdinta on Tuomariliiton käsityksen mukaan yleissopimuksen jatkovalmistelussa perusteltua.

Toisin kuin uudelleenlaaditun Bryssel I -asetuksen 1 artiklan jälkimmäisessä virkkeessä, luonnoksen 1 artiklassa ei ole nimenomaisesti poissuljettu yleissopimuksen soveltamisalasta valtioiden vastuuta julkisen vallan käyttämisen vuoksi koskevia asioita (acta iure imperii). Selitysmuistiossa (s. 10, kommentti 43) viitatus oikeuspaikkayleissopimuksen selitysmuistion (Trevor Hartley – Masato Dogauchi, suomenkielinen käännös vuodelta 2013, jäljempänä Hartley - Dogauchi) perusteella (s. 34, kommentti 85) näyttää kuitenkin ilmeiseltä, ettei yleissopimuksen ole tarkoitettu soveltuvan edellä mainittuihin asioihin. Näin ollen Tuomariliitto pitäisi tarkoituksenmukaisena, että nämä asiat suljettaisiin pois yleissopimuksen soveltamisalasta nimenomaisella sopimusmääräyksellä.

Luonnoksen 2 artiklassa on lueteltu asiat, joihin yleissopimusta ei sovellettaisi. Tuomariliiton käsityksen mukaan esimerkiksi se, mitkä insolvenssiliitännäiset asiat kuuluisivat yleissopimuksen soveltamisalaan ja mitkä jäisivät sen ulkopuolelle, on luonnoksen 2 artiklan 1 kohdan e-alakohdan nojalla epäselvää. Asianomainen kohta on identtinen oikeuspaikkayleissopimuksen 2 artiklan 2 kohdan e-alakohdan kanssa. Kummankaan yleissopimuksen selitysmuistioissa (selitysmuistio s. 8, kommentti 33, ja Hartley – Dogauchi s. 30, kommentit 56 – 57) esitetyt esimerkit soveltamisalan rajauksesta eivät anna selvää vastausta siihen, kuuluvatko esimerkiksi takaisinsaantiasiat nyt puheena olevan yleissopimuksen soveltamisalaan vai ei.

Luonnoksessa ei ole – oikeuspaikkayleissopimuksesta (sen 2 artiklan 2 kohdan h-alakohta) poiketen – määräystä kilpailuoikeudellisten asioiden sulkemisesta yleissopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Kun luonnoksen 1 artiklan 1 kohdassa mainittuja hallinnollisia asioita (”administrative matters”) ei ole lähemmin määritelty, epäselväksi jää, tulisiko yleissopimus käsittämään myös kilpailuoikeudelliset asiat, jotka sinänsä voisivat olla tulkittavissa sen soveltamisalaan kuuluviksi. Tältä osin luonnos kaipaa Tuomariliiton käsityksen mukaan tämentämistä. Kaiken kaikkiaan olisi perusteltua tarkemmin pohtia, mitä asioita halutaan ”hallinnollisina asioina” sulkea yleissopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle.

3. Määritelmät (3 artikla)

Tuomion määritelmä luonnoksen 3 artiklan 1 kohdan b-alakohdassa kattaa muun muassa yksipuoliset tuomiot, mutta se ei sen sijaan näyttäisi kattavan turvaamistoimia. Viimeksi mainittujen osalta luonnoksen teksti on epäselvä: käytetyn termin ”interim measure of protection” kattavuus ei ole lähes tulkoonkaan yksiselitteinen eikä se Suomessa tunnettujen turvaamistoimien osalta rajoittune oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin väliaikaisiin turvaamistoihin. Käytetty termi vastaa oikeuspaikkayleissopimuksen 4 artiklan 1 kohdassa ja 7 artiklassa käytettyjä ilmauksia. Tuon yleissopimuksen selitysmuistiosta (Hartley – Dogauchi s. 44, kommentti 160) ilmenee muun muassa, että kysymys voi olla myös jopa pääasian tuomion antamisen jälkeen määrätyistä toimenpiteistä. Huhtikuun 2016 selitysmuistiossa (s. 12, kommentti 51) on sitä paitsi käytetty erilaista ilmaisua (”provisional and protective measures”).

Viimeksi mainitussa selitysmuistiossa esitetyn mukaisesti Tuomariliitto pitää perusteltuna

ottaa pohdinnan alaiseksi, tulisiko tällaiset toimenpiteet sisällyttää yleissopimuksen soveltamisalaan, kuten vuoden 1999 lopulla laaditussa alustavassa luonnoksessa oli tietyin rajoituksin tehty. Joka tapauksessa tulisi tarkemmin määritellä, mitkä väliaikaiset toimenpiteet halutaan sulkea yleissopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle.

4. Yleiset määräykset tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta (4 artikla)

Luonnoksen 4 artiklan 4 kohtaan sisältyy mahdollisuus ei-lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanoon. Keväältä 2016 olevan alustavan luonnoksen teksti vastasi pääosin oikeuspaikkayleissopimuksen 8 artiklan 4 kohdan sisältöä, joskin lisäyksellä mahdollisuudesta määrätä täytäntöönpanon ehdoksi vakuuden asettaminen. Tuomariliiton käsityksen mukaan lausuttavana oleva erityisvaliokunnan laatima luonnos ei tältä osin asiallisesti eroa alustavasta luonnoksesta. Tuomariliitto toteaa, että 4 artiklan 4 kohdassa tarkoitettun ei-lainvoimaisen tuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano on mahdollista vain 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa eli, milloin tuomio on alkuperävaltiossa voimassa ("has effect") ja täytäntöönpantavissa ("is enforceable").

5. Tunnustamisen ja täytäntöönpanon edellytykset (5 artikla)

Luonnoksen 5 artiklaan on otettu määräykset tunnustamisen ja täytäntöönpanon edellytyksistä. Kysymys on niistä liittymistä alkuperävaltioon, joita voidaan pitää hyväksyttävänä, jotta alkuperävaltiossa annetut tuomiot voidaan tunnustaa ja panna täytäntöön pyynnön vastaanottaneessa valtiossa. Nämä määräykset ovat tarpeen, koska yleissopimus ei sisällä suoria toimivaltasäännöksiä.

Tunnustamisen ja täytäntöönpanon edellytysten määrittely vaatii vielä perusteellista lisäpohdintaa, mikä ilmenee jo lausuttavana olevassa erityisvaliokunnan laatimassa luonnoksessa alkuperäiseen luonnokseen verrattuna tehtyjen muutosten määrästä. Tuomariliitto huomauttaa, että esimerkiksi 5 artiklan 1 kohdan d-alakohdassa käytettyjen käsitteiden "branch", "agency" ja "other establishment" tarkempi määrittely on perusteltua, mihin selitysmuistiosakin (s. 20, kommentti 85) on katsottu saattavan olla tarvetta.

Tuomariliitto toteaa, että luonnoksen 5 artiklan 1 kohdan f-alakohta on lisäys alkuperäiseen luonnokseen verrattuna eikä sitä ole sen vuoksi huhtikuussa 2016 laaditussa selitysmuistiossa perusteltu. Sinänsä Tuomariliitto katsoo, että tunnustaminen ja täytäntöönpano voisi lähökohtaisesti tulla kysymykseen vastaajan suostumuksen perusteella silloinkin, kun suostumus ei ole luonnoksen 5 artiklan 1 kohdan e-alakohdassa tarkoitettuin tavoin nimenomainen ja tuomioon johtaneessa oikeudenkäynnissä annettu. Luonnoksen f-alakohdan mukainen muotoilu on kuitenkin ongelmallinen sikäli, että se edellyttää pyynnön vastaanottavan tuomioistuimen tekävän arvion siitä, milloin vastaajalla olisi ollut riittävät perusteet alkuperävaltion tuomioistuimen toimivallan kiistämiseen ("an arguable case that there was no jurisdiction or that jurisdiction should not be exercised under the law of the State of origin").

Tuomariliitto kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että luonnoksen 5 artiklan 2 kohdassa työntekijän suojaksi ehdotetun sopimusmääräyksen muotoilu on ongelmallinen, kun se on rajoitettu työsuhteeseen ("the employee's contract of employment"), vaikka työsuhteeseen saattaa liittyä erillisiä sopimuksia esimerkiksi kilpailukielloista tai työsuhtekeksintöjä koskevista oikeuksista. Kuten selitysmuistiossa on esitetty (s. 28, kommentti 148), perusteltua voisi olla myös sen pohtiminen, tulisiko 5 artiklan 2 kohdan rajoituksia soveltaa myös työehtosopimuksia ("collective contracts of employment") koskeviin asioihin.

6. Kieltäytymisperusteet (7 artikla)

Tuomariliitto toteaa, että kieltäytymisperusteet vastaavat jokseenkin oikeuspaikkayleissopimuksen 9 artiklan c – g kohtien mukaisia perusteita. Luonnoksen erot tuohon sopimukseen verrattuna ovat erityisvaliokunnan alustavaan luonnokseen tekemistä muutoksista johtuvia.

Tuomariliiton käsityksen mukaan luonnoksessa esitetyt kieltäytymisperusteet ovat asianmukaisia. Huomattava on, että englanninkielisessä tekstissä käytetty termi ”public policy” vastaa kansainvälisen yksityisoikeuden terminologiasta paremmin tuttua ranskankielisen tekstin ilmaisu ”ordre public” ja suomenkielisessä terminologiassa niitä vastaa ilmaus ”selvästi vastoin oikeusjärjestyksen perusteita”. Tuomariliitto esittää harkittavaksi, tulisiko yleissopimukseen lisätä erityinen ehdoton kieltäytymisperuste sellaisia tilanteita varten, joissa tuomio on saatu aikaan vakavalla ihmisoikeuksien loukkauksella. Sellaisissa tilanteissa tosin tunnustamisen tai täytäntöönpanon voidaan arvioida säännönmukaisesti estyvän ainakin ordre public -perusteella.

7. Esikysymykset (8 artikla)

Luonnoksen 8 artiklan esikysymyksiä koskevat määräykset vastaavat jokseenkin oikeuspaikkayleissopimuksen 10 artiklan määräyksiä. Tuomariliiton käsityksen mukaan olisi perusteltua pyrkiä tarkemmin määrittelemään, mitä artiklassa tarkoitetaan esikysymyksillä, varsinkin kun oikeusjärjestykset tässä suhteessa ovat hyvinkin erilaisia. Tuomariliitto toteaa, että tämän alueen vaikeutta kuvastaa hyvin se, miten luonnokseen on – alustavan luonnoksen jälkeen – erityisvaliokunnan toimesta lisätty oikeuspaikkayleissopimuksessa omaksuttua ratkaisua mukaillen immateriaalioikeuksia koskeva 3 kohta.

8. Vahingonkorvaus (9 artikla)

Luonnoksen 9 artiklassa annetaan mahdollisuus kieltäytyä tuomion tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta, milloin kysymys on todellisen vahingon ylittävästä vahingonkorvauksesta, jollaisesta esimerkkeinä mainitaan ”exemplary or punitive damages”. Artikla vastaa oikeuspaikkayleissopimuksen 11 artiklaa, jota on lähemmin selostettu sitä koskevassa selitysmuistiossa (Hartley – Dogauchi s. s. 51 – 53, kommentit 203 – 205). Tuon selitysmuistion kommentista 205, kohta e, ilmenee sopimussakkoa (”contractual damages”) tai niin sanottuja lakisääteisiä vahingonkorvauksia (”statutory damages”) tarkoitettua pitää tässä suhteessa todellisesta menetyksestä määrättyinä korvauksina. Samalla on todettu pyynnön vastaanottaneen tuomioistuimen voivan kieltäytyä tällaisten vahingonkorvausten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ainoastaan ja siltä osin kuin vahingonkorvauksen tarkoituksena on rangaista vastaajaa pikemminkin kuin esittää kohtuullinen arvio asianmukaisesta korvaustasosta.

Tuomariliiton käsityksen mukaan joka tapauksessa olisi aiheellista vähintäänkin yleissopimuksen omissa valmisteluasiakirjoissa käsitellä laajemmin kysymystä siitä, minkä tyyppisiä vahingonkorvauksia koskevien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä ja minkä ei. Mahdollisesti sopimustekstiin voitaisiin ottaa myös esimerkkejä siitä, minkälaisia korvauksia kieltäytymisperusteen ei katsota käsittävän.

9. Sovinnot (10 artikla)

Tuomariliitto toteaa, että luonnoksen 10 artiklassa on kysymys ainoastaan siinä tarkoitettujen sovintojen (”judicial settlements”, ”transactions judiciaires”) täytäntöönpantavuudesta, ei sen sijaan tunnustamisesta. Tuomariliitto pitää selitysmuistiossa (s. 39, kommentti 187) esitetyin tavoin aiheellisena pohtia myös sovintojen tunnustamista. Luonnoksen mukainen sääntely ei nimittäin estäisi kantajaa nostamasta täytäntöönpanovaltiossa uutta kannetta alkuperäisen vaatimuksensa ja sovinnon mukaista maksuvelvollisuutta vastaavan suorituksen erotuksen perimiseksi.

10. Asiakirjat (11 artikla)

Luonnoksesta (11 artiklan 3 kohta) ilmenee, että tarkoituksena on valmistella oikeuspaikkayleissopimuksessa omaksutun mallin mukaisesti hakemukseen liitettävä ja tuomion antaneen tuomioistuimen täytettävä lomake, jota voitaisiin käyttää hakemuksen liitteenä, mutta

jonka käyttö ei olisi pakollista. Tuomariliiton käsityksen mukaan sellaisen lomakkeen käyttäminen voisi nopeuttaa ja joustavoittaa täytäntöönpanomenettelyä. Olennaista kuitenkin on, että kaikki hakemuksen käsittelemiseksi tarvittava tieto esitetään jossakin muodossa. Näin ollen Tuomariliitto ei pidä tarpeellisena esimerkiksi määrämuotoisen hakemuslomakkeen pakollista käyttämistä.

11. Muita huomioita

Luonnokseen ei sisälly minkäänlaisia määräyksiä muutoksenhausta täytäntöönpanoa koskevasta hakemuksesta annettuun päätökseen. Tältä osin luonnoksessa on noudatettu myös oikeuspaikkayleissopimuksessa käytettyä linjaa. Tuomariliitto pitää tärkeänä muutoksenhakumahdollisuuden olemassaoloa. Näin ollen Tuomariliitto esittää, että yleissopimukseen lisätäisiin esimerkiksi uudelleenlaaditun Bryssel I -asetuksen 49 artiklan mallin mukaiset määräykset muutoksenhakuoikeudesta.

Selitysmuistion lopussa (sivulta 47 alkaen) on käsitelty lukuisia toistaiseksi avoimena olevia kysymyksiä. Näiden osalta Tuomariliitto kiinnittää huomiota siirtymäsääntelyyn ja katsoo tältä osin, että yleissopimusta ei tulisi ainakaan soveltaa ennen sen voimaantuloa sopimusvaltioiden välillä annettuihin tuomioihin.

Lausunnon valmistelu

Lausunnon valmistelusta on vastannut hovioikeudenneuvos Kimmo Vanne. Lausunto on käsitelty Tuomariliiton oikeuspoliittisessa valiokunnassa sähköpostitse ja hallituksessa sen 31.10.2016 pidetyssä kokouksessa.

Helsingissä 1.11.2016

Tuomariliiton puheenjohtaja,
hovioikeudenneuvos

Kimmo Vanne